

Statsraadets Forhandlinger om Danmarks Udenrigspolitik 1863—79. Uddrag af Statsraadsprotokollerne. Paa Udenrigsministeriets Foranstaltning og paa Carlsbergfondets Bekostning udgivet af Aage Friis. Kbh. 1936.

Den Rolle, Grundloven har tildelt Statsraadet, skaber en afgørende Forskel mellem dansk og engelsk Parlamentarisme. I Stor-Britannien tilvejebringes Forbindelsen mellem Kronens Bærer og den ansvarlige Regering alene af Premierministeren eller den af hans Kolleger, der følger Kongen under Landophold eller paa Rejse. Den egentlige Afgørelse ligger i Kabinettet, og intet maa slippe gennem de lukkede Døre, bag hvilke dets Raadslagninger foregaar; endnu for en Snes Aar tilbage blev der ikke engang ført Protokol over disse Drøftelser; saa længe Ministeriet overhovedet holder sammen, staar det ud efter som en Enhed. Ganske anderledes i Danmark. Ogsaa her lægges de politiske Linjer velsagtens fast paa Ministermøder, der er saa ukendte i Grundloven som det engelske Kabinet i Det Forenede Kongeriges Forfatning, men ret uberørt af denne Udvikling bestaar Statsraadet stadig som et langt mere levende Organ end det tilsvarende Privy Council hinsides Vesterhavet. Her falder ikke blot de formelle Beslutninger, men Kongen eller hans Stedfortræder og Tronfølgeren mødes med samtlige Ministre, kan gøre deres Synspunkter og Betæneligheder gældende og faar Lejlighed til at mærke og maaske udnytte eventuelle Meningsforskelle indenfor Regeringsmedlemmernes Kreds. Man ser f. Eks. af de nu offentliggjorte Uddrag af Statsraadsprotokollerne, hvorledes Monrad i Mødet den 21. December 1863 griber den Bemærkning, Hall havde fremsat om Muligheden af et andet Ministeriums Dannelse (S. 59—60), hvad der indleder den følgende Kabinetsskrise.

Paa denne Maade bliver Statsraadet ikke alene Rigsstyrets Hjærte, men man faar ogsaa af dets Protokoller Oplysning om, hvilke Synsmaader den udøvende Magts ansvarsfrie Repræsentant har gjort gældende. Ganske naturligt er det de herhen hørende Akter, man sidst vil give Forskerne Adgang til, og det maa derfor i høj Grad paaskønnes, at der, paa Foranledning af Udenrigsministeriet, er givet Professor Friis Tilladelse til Offentliggørelse af »Statsraadets Forhandlinger om Danmarks Udenrigspolitik« ikke blot for den Periodes Vedkommende, som hans Dokumentsamling til det nordslesvigske Spørgsmaals Historie dækker — 1864—1879 — men ogsaa fra det foregaaende Aar (1863—1864).

Hans »Uddrag af Statsraadsprotokollerne« har nemlig her deres ganske særlige Interesse, fordi man længe har vidst, at

Konge og Ministre i hvert Fald gennem Ulykkesaarets fleste Maaneder stod skarpt overfor hinanden.

Det er utvivlsomt denne Modsætning, der fængsler, og det er i Referaterne af disse Meningsudvekslinger, at Professor Friis' seneste Publikation bringer det meste nye. Kong Christian har overtaget Kassandra-Rollen i denne Skæbnetragedie, advarer mod Faren, forudser »Landets Ødelæggelse, maaske Sonderlemmelse« (S. 44), skyder Ansvaret over paa Ministeriet (S. 30). Og disse Varselsraab vil ganske sikkert, de forstenede Forestillinger om Nationalliberalismen tro, mange Steder blive opfattede som Udtryk for Statskløgt eller i hvert Fald for større Realitetssans hos Kongen end hos Ministrene. Det har imidlertid ingen Steds hjemme. Farerne var i Efteraaret 1863 saa fjældhøjt overhængende, at alle kunde se dem, og der er forlængst fremkommen saa mange Førstehaandskilder til Tidens Historie, at Fortællingerne om den nationalpolitiske Blindebudsleg kan henføres til Eventyrbøgerne. Allerede længe før Efteraaret 1863 havde en Politiker som Hall følt sig overordentlig trykket. Noget helt andet er, om den Linje, Regeringen fulgte, var den rette, og afgjort overbevisende virker de Forklaringer og Trøstegrunde ikke, som Ministrene i Følge Statsraadsprotokollerne gav Kongen. Men betragter vi paa den anden Side de Alternativer, han fremfører som en Løsning, kan det med fuldkommen Sikkerhed fastslaas, at her var ingen Vej frem; hans Verden begyndte med Integriteten af et Monarki, hvor Flertallet af Holstens Befolkning stadig var loyalt; han frygtede Følgerne af Slesvigs Deling og foretrak Personalunionen (S. 150, 153—55, 181). Alt sammen noget, som selve Udviklingen slog ned; ogsaa Bluhme lod Planen om Personalunion falde i Instruksen for Forhandlingerne i Wien af 22. Juli (S. 258—59), den Fred, Helstatsmændene formaaede at skaffe, var saadan, at Bluhme maatte indrømme, at den »kunde afsluttes af hvem det skulde være« (S. 263), og Kongen fandt da ogsaa Østrigs Fordringer »særdeles haarde« (S. 218), men trøstede sig med, »at han ikke har foranlediget«, at »det kjære gamle Danmark skal sonderlemmes« (S. 269). Saa vidt havde han Ret, men »Krigsskyld« er som bekendt vanskelig at fordele. Og naar man følger den egentlig aldrig hvilende Uenighed mellem Christian IX og hans nationalliberale Ministre, kan man ikke værge sig for Indtrykket af, at Frygten for hans egen og hans Families Stilling gør sig meget kraftigt gældende, og ved en enkelt Lejlighed slaar Ministrene derfor ogsaa paa Farerne for Dynastiet (S. 41—42). Der er paa Kongens Side al for megen Huspolitik med; som bekendt spillede Bevarelsen af Slægtsgodset Louisen-

lund ind for ham, da det under London-Konferencen gjaldt Delingslinjen i Slesvig.

Nogen politisk Rolle kom Christian IX's Synsmaader altsaa ikke til at spille under Krisen 1863—64. Ministrene tog intet Hensyn til hans Indvendinger og Betænkeligheder; en enkelt Gang, i Mødet den 26. Februar 1864, dæmrer tilmed Spørgsmaalet »om det hele constitutionelle System« (S. 89—90). Og i Grunden faar man ikke Indtryk af, at senere konservative Ministre ved deres Afgørelser tog mere Hensyn (Se f. Eks. S. 393—98). De offentliggjorte »Uddrag af Statsraadsprotokollerne« rejser egentlig et interessant og vidtrækkende Spørgsmaal om den indskrænkede Kongemagts Karakter. De synes nemlig afgjort at svække de Paastande, der fremsættes af Forfattere som Walter Bagehot, Sidney Low og J. A. R. Marriott, der har skildret den engelske Forfatning, »som den virker«, og tillagt Kronen vedvarende og betydelig Indflydelse som raadgivende, advarende og tilskyndende Faktor i Statslivet.

Imidlertid er en saadan Betragtning ganske overfladisk. Forudsætningen for den Rolle, de nævnte Skribenter tillægger Monarken, er nemlig dels den mangeaarige Erfaring, han kan samle, dels at han altid forstaar at hæve sig over Partierne. Erfaring manglede Christian IX imidlertid fuldstændig, da han besteg Tronen i 1863; han kom snarest som en indkaldt Fremmed, og en af Vanskelighederne ham og Ministrene imellem var netop den, at han mindst af alt kunde frigøre sig for Partipaavirkning. De, der stadig taler igennem ham, var Helstatspolitikere, som samtidig ikke vovede at paatage sig Regeringsansvaret.

Desuden var hele Situationen i Danmark egenartet. Magtforholdet i Statslivet var endnu paa ingen Maade fastlagt, og denne Mangel kom til at præge hele den næste Menneskealders parlamentariske og forfatningsretlige Udvikling her i Landet. Hvordan Kronens Stilling i denne Sammenhæng egentlig formede sig, praktisk-politisk set, har næppe nogensinde været klart, og Taagen er paa ingen Maade lettet, fordi der med »Uddrag af Statsraadsprotokollerne« er faldet Lysstrejf over en enkelt Gruppe af Afgørelserne. Læsningen af det, der her er budt, vækker afgjort Hunger efter mere.

Erik Møller.

Paul Holt: Verdenshistorie. En Oversigt til Undervisningsbrug.

I. Indledning og Oldtid. II. Middelalderen. Kbh. 1936—37.

Historisk Tidsskrift har ikke for Skik at anmelde Skolebøger. Det er dog maaske urigtigt, thi det ligger godt nok indenfor et